

26.43x34.79	1/3	1	עמוד	הארץ - גלריה	20/10/2021	79144301-9
הוצאת ספריסאל תשאלני אותי לעולם - מאת נטליה גינצבורג - 25910						

הרבה זמן לא נראתה על המסך סדרה כזו. פשוט עונג צרוף

7

הארץ
www.haaretz.co.il
יום רביעי י"ד בחשוון תשפ"ב
20 באוקטובר 2021

גלריה

"יש מילה לאישה שהיא מענטש?"

30 שנים אחרי מותה של נטליה גינצבורג, ניתן לחוש בגעגוע לקולה הספרותי. "היתה לה יכולת עצומה להקשיב, רק למעט כותבים היום יש יכולת מפוארת כזו", מספרת נכדתה הסופרת עם הופעתו בעברית של ספר מסות שכתבה סבתה

גילי איזיקוביץ

שנתיים-שלוש לפי מותה של הסופרת האיטלקייה נטליה גינצבורג הזדמן לנכדתה ליוזיה להכיר צד של סבתה שהיא לא הרבתה לחוות. באותו היום הן נסעו יחד במכונית: ליוזיה בת ה-20 ומשהו נהגה וסבתה, הסופרת הגדולה, היתה נתונה באופן לא אופייני במצב רוח קודה הן דיברו על צ'זארה פבוזה, חברה הקרוב של הסופרת, סופר איטלקי מוכר בעצמו שהתאבד בעקבות שברון לב. עשרות שנים חלפו מאז ועד אותה שיחה עגומה במכונית; עשרות שנים חלפו מאז מתה גינצבורג בעצמה באוקטובר 1991, אבל גם היום זוכרת נכדתה את פניה באותה שיחה. את הדרך שבה סבתה היתה משתנה בפעמים הברורות שבהן הסכימה לדבר על הקשיים הרבים שחווה בחייה. "היה נדיר לשמוע ממנה באופן ישיר על טרגדיות, בטח כאלה שהיא היתה חלק מהן או שקרו לה, אבל היא ידעה שקראתי את פנ"זה", מספרת גינצבורג הנכדה בשיחה זום מביתה ברומא. "היא היתה עצובה מאוד. לעיתים היא היתה אדם מלנכולי, מודאגת. אני זוכרת שחשתי בעצבות ובהרדה שלה. דיברנו לפעמים על פרימו לוי, היא היתה שבורה כשהוא התאבד. יכולתי לחוש עד כמה עמוק היה הזעזוע שלה. היא לא דיברה הרבה על שברונות לב, על משברים, על הטרגדיות, בזה היא היתה קמצינית, אבל אני זוכרת את השינוי שהיה חל בה כשהנושאים האלו עלו, מטמורפוזה של הפנים

26.3x32.84	2/3	2	עמוד	הארץ - גלריה	20/10/2021	79144300-8
הוצאת ספרים אל תשאל אותי לעולם - מאת נטליה גינצבורג - 25910						

המשך מעמ' 1

שלה, העיניים, זה היה מאוד ברור". בתחילת החודש צוינו 30 שנים למותה של נטליה גינצבורג, אבל הכתיבה שלה, מקומה וחשיבותה, וגם מידת העניין והאהבה של קהל הקוראים אליה, לא קהו. אין רשימת קריאה שאחד מספריה לא נוכח בה, אין אוהב קריאה שידלג על ספריה. קולה הספרותי המובחן, המספר את הבית והאנקדוטלי, הקטן לכאורה, שהוא שער לאפי, היה ביטוי לאישיותה ונדמה שאפשר ממש לחוש געגוע אליה.

געגוע כזה מסביר למשל את העיסוק הבלתי פוסק בה. החודש יראו אור כל מחזותיה בשני כרכים ובדצמבר יופיע גם "חמישה רומאנים קצרים וסיפור אחד". על פי הודעת "הספריה החדשה", המוציא לאור של כמעט כל כתביה, בתוכנית שני ספרים נוספים וגם הביוגרפיה שלה. אבל בינתיים הופיע כבר על המדפים ספר המסות הקצרצרות שלה "נטליה גינצבורג: אל תשאל אותי לעולם", שיצא לאחרונה בתרגום לעברית (הוצאת מאגנס, סדרת "משקפי הזהב"), בתרגומה של אספיר מילמן ובעריכתה של פרופ' מנואלה קונסוני, שגם חיברה את אחרית הדבר לספר. "אל תשאל אותי לעולם" הוא אסופה של 33 טורים שכתבה גינצבורג ופורסמו בעיתון "לה סטמפה" בטורינו בין השנים 1965-1970, או גם אוגדו ויצאו לראשונה בספר.

בעלה ליאונה גינצבורג היה לראש תנועת ההתנגדות לנאצים "הצדק והחירות" והוסגר לידי הגסטפו. הוא מת בעינויים בזמן שהיה בכלא הנאצי בראשית 1944

וזהו מתנה למעריציה המתגעגעים. זה אולי לא מספריה הגדולים של הסופרת, אבל עבור קוראי העברית שיוכלו להתוודע אליו – זוהי דרישת שלום ממרחקים. טעימה מעולמה של גינצבורג המדברת על עצמה ועל חייה, על משפחתה, על בית, על תרבות ועל התבוננות בילדיה ובנכדים.

דמיון חופשי

ליזה גינצבורג (54) היא כנראה הבולטת שבין צאצאיה של הסופרת, ושומרת הויכוחן המהימנה והנאמנה ביותר. היא עצמה סופרת שחברה תשעה ספרים ("מצפה לסופה", ספרה השני, יצא לאור בעברית בשנת 2005),

ליזה גינצבורג. בשער: נטליה גינצבורג באיטליה, 1990. צילום: BARBARA LEDDA; צילום השער: Leonardo Cendamo/Getty Images

יש הרבה ספרים על נשים צעירות שבהן הן מבלבלות וכאוטיות, היא לא היתה כזאת כלל וכלל. הדמיון שלה היה חופשי וגדול, היה בה צד עמוק ועצוב וגם תאוות חיים והרצון לצחוק, לדמיון. אני חושבת שזה קשור לרצון והיכולת שלה לתקשר".

את ספריה המסות של גינצבורג תכננה קונסוני להוציא כבר ב-2016. כנס חגיגי נערך אז במכון ון ליר בירושלים וכמה מצאצאיה של הסופרת השתתפו בו. לבסוף, בניגוד למתוכנן, ראה אור "המי" דות הקטנות" כבר לפני שנים אחדות (הוצאת תשע נשמות), אבל "אל תשאל אותי לעולם" נבחר

היא החליטה להיות סופרת בגיל צעיר מאוד והתחילה להקשיב לעצמה ולקול הפנימי שלה. היא לא היתה נרקיסיסטית, היא הרגישה שיש לה היכולת להיות ולדבר כבן אדם בין בני אדם. תראי, אני חושבת על המקום שלה, הבת הצעירה בין חמישה אחים, מי שמיה פונה שלה, כילדה הקטנה במשפחה, היתה רגילה להתבונן ולספוג. זה כנראה היה חלק חשוב בה. היא היתה רגילה להתבונן במשפחה שלה והטבע האירוני שלה הוא תכונה מולדת. אנחנו חושבים עליה כאישה אמיצה שהתמודדה עם טרגדיות רבות אבל היה לה צד מלא הומור ואירוניה.

ומתרגמת מצרפתית, בתו של ההיסטוריון והסופר קרלו גינצבורג רג ("הגבינה והתולעים"), בכור בניהם של נטליה ושל ליאונה, בעלה הראשון. היא היתה בת 25 כשכתבה מתה, אבל עד אז, כך היא מתארת, התבסס כבר קשר עמוק ואינטימי ביניהן, שהיה בין השאר תוצאה של היותה של הבת כדה בת להורים גרושים ולשעות הרבות שבילתה עם סבתה.

גינצבורג היתה סבתא מסורה לכל נכדיה, היא מתארת, "אבל תמיד ידעתי שהקשר בינינו היה מיוחד. יחסים קרובים מאוד והרמוניה טבעית. היו אינטימיות ותקשורת ברמה גבוהה, היא היתה המשפחה שלי אבל היינו גם חברים ושתי נשים, אישה צעירה מאוד, אני, ואישה מבוגרת, שדיברו הרבה מאוד. היא היתה סבתא אמיתית, מגוננת, מבשלת, חמה מאוד, אבל היא היתה גם אישה יוצאת דופן ומלאה ברעיונות ועוצות. היתה לה יכולת עצומה להקשיב, רק לכותבים מעטים היום יש יכולת מפוארת כזאת, היא היתה מאוינה נהדרת".

נדמה לי שזה בולט מאוד בספרים שלה, האופן שבו הספרות קשורה להקשבה לאנשים, בין אם זה בשפה המיוחדת שלה, האירונית ומקטינה בכוונה, או באבחנות היפהפיות שלה על העולם, והאופן בו היא כמעט מצמצמת את עצמה כדי להקשיב לאחרים.

"לסכתי היתה היכולת לדבר לכל אדם בעולם, באופן אוניברסלי. לי היה לה קול אמיתי, משלה, מיוחד וגם פשוט, שמה שמאפיין אותו הוא חיפוש הקשר, הדיבור הפשוט. היא רצתה לדבר עם אנשים אחרים. לכתוב, אבל באופן שיאפשר לה ליצור קשר פעמים רבות תהיתי בנוגע לזה, היא כותבת מיוחדת כמוכנים האלה של היכולת לתקשר באופן כן ואמיתי.

"היחסים שלנו היו יחסים פתורים לחלוטין. כל עוד היא חיה היא היתה מקור לכוח, גורם בחיים שדחף אותי לעשות ולהשתפר. עם הוריי הכל היה מסובך יותר, אבל אולי זה מה שקורה לכולם"

שהמסות שלה הן יפהפיות. הקשר בין ספרות לכתיבה של מאמר נרקם בהן בצורה מושלמת. ברומנים פרופר שלה אין את האני האוטריוניוגרפי שלה כשהיא מדברת בגוף שלישי. אלו מסות מטא-רפלקסיביות ושם היא מספרת על ההיסטוריה של הייעוד הפואטי שלה. היא עורכת חשבון נפש על מה שהושג ומה שהורווח. אותם רגעים שהביאו אותה להיות היא עצמה והיא מדברת על עצמה".

אגב, קבלת פנים צוננת המתנה ל"אל תשאל אותי לעולם" מצד עולם הספרות המקומי. עורך "הספריה החדשה", מנחם פרי, פרסם באתר ההוצאה טור עוקצני נגד מערכת מאגנס ובעיקר נגד קונסוני ואחרית הדבר שלה (שדיוקא משלבת יפה מידע ביוגרפי וספרותי) ונגד פערים בתרגום. "אני לא צריכה להסביר את גינצבורג. אנחנו כולנו, כל מי שעוסק בהוצאה לאור, גורמים מאפשרים, לא יותר מזה. אני חושבת שהמסות שלה הרבה יותר ספרותיות באופן פרדוקסלי מהכתיבה שלה. היחס שלי לכתיבה שלה קשור לעיסוק שלי כהיסטוריונית. נטליה גינצבורג כתבה ומימשה בכתביה שלה ציוויים לדבר ולכתוב ברור בכדי שהקוראים והקוראות יוכלו להבין בין למה היא מתכוונת. זה לא

היטלר לצד מוסוליני (שני משמאל), בעת ביקורו ברומא, 1938. ב-1940 גינצבורג ובעלה הוגלו מפאלרמו צילום: Farabola / leemage via AFP

17.43x32.93	3/3	3	עמוד	גלריה - הארץ	20/10/2021	79144302-0
הוצאת ספרים אל תשאל אותי לעולם - מאת נטליה גינצבורג - 25910						

בפסבדונים ודחיתי את הרעיון הזה על הסף. אולי זה היה עוזר להתקבלות שלי אבל הרגשתי שזה יסכן את זהותי ואני בטוחה שסבתי היתה רוצה שאשאר עם שמי. אני גאה בשמי, יש בו אינסוף הקשרים חיוביים עבורי. הוא שם שבאופן מיידי מבהיר לי איפה להתייבץ פוליטית ויש בו תזכורות לא רק לזהות דתית יהודית אלא גם לצדדים אידאולוגיים. להיות נכדתה של אישה חשובה כל כך במאבק האנטי פשיסטי, זה חשוב לי מאוד. אבל מנקודת מבט ציירתית זה היה מכשול, ללא ספק. אנשים התבוננו כי במבט מזווה, לא אהבו את הבחירה שלי בקריירה 'שלה'. עכשיו הכל שונה. התבגרת, אני מבינה שהעבודה עומדת בפני עצמה וצריכה להיקרא מבלי לחשוב על שמו של הכותב. תמיד הייתי גאה, גם כשהשם הכביד עלי. סבתתי, הכתיבה שלה, זה תמיד מקור לחיוק, למחשבה צלולה".

מדעים שעל אף שלא דיברתי איתה, אני כמעט מרגישה שאני מכירה אותה, שדרך המילים שלה היא נעשית מוכרת. ולא רק לי.

"היא היתה אנושית. היא היתה מענטש, יש מילה לאישה שהיא מענטש? היא היתה בת אנוש שקשוכה לבני אנוש ולחיים ואוהבת אותם. היא הבינה והבחינה בחוקיות, באהבה, בחברות, בהורות, היא הכירה את החיים האנושיים, ומה שהיה אדיר הוא שהיא הצליחה לנסח את התובנות הכלליות האלה ולהפוך את זה לקול שלה, וגם לספרות אישית שפונה לכל אדם".

את אומרת "מענטש" ואני חושבת על היחסים שלה ליהדות ולישראל שהיו מורכבים.

"אני לא רוצה לדבר על היחסים שלה ליהדות, היתה לה השקפה מורכבת. עבורי זה נושא חשוב, על אף שאני לא דתייה ואין דתיים במשפחתנו בכלל. זה לא היה ברדאר שלי אבל כשהגעתי לישראל לראשונה הוצפתי רגשית. פגשתי סופרים ישראלים נפלאים כי ייסדתי את המסגרת הראשונה למפגש איטלקי-ישראלי ספרותי באיטליה והזמנתי את דויד גרוסמן, אתגר קרת, דורית רביניאן, מאיר שלו ועוד. הייתי מאוד מעורבת. המפגש עם ספרות ישראלית היה מזוהה עבורי, הרגשתי שכותבים ישראלים מוכרים לי, אני מרגישה משהו קרוב ומוכר, משפחתי כמעט".

זה עצוב שאת לא יכולה להראות לסבתך את הכתיבה שלך. "וזהי נוסטלגיה שאני מרגישה עכשיו. התבגרת ואני מרגישה ומקווה שפנתתי את הדילמה שלי עם השם. האבל שלי עליה היה בעיקרו אישי ולא מקצועי והוא הפך עם השנים להיות גם אבל על החמצה מקצועית. הלוואי שיכולתי להינות מנקודת המבט הביקוריתית שלה. נדיר למצוא אנשים שאיתם יש תקשורת טובה כל כך והערכה הדדית כזאת שנובעת מתחושה של כבוד וקבלה. סבתא שלי קיבלה אותי כפי שהייתי וזה נדיר, לא רק במשפחה שלך אלא בחיים בכלל".

"כשהיא מתה, הוכיחי באבל נוראי, אבל שש שנים אחר כך כתבתי ספר עליה וזאת היתה חוויה עמוקה ומעוררת השראה לנסות ולכתוב בעצמי", מספרת נכדתה. "את 'לקסיקון משפחתי' קראתי כשהייתי בערך בת 14. סבתא שלי היתה חכמה והפרידה בין הכתיבה שלה והמשפחה שלה. היא היתה גאה בספרים שלה אבל היא היתה גם סבתא פשוטה שנתנה שארה אותו אדם עבורנו".

אני תוהה מה הייתי מרגישה כלפי האפשרות להכיר את ההיסטוריה האישית והמשפחתית שלי דרך עיניה של סבתא. "חלק מהסיפורים שהופיעו ב'לקסיקון משפחתי' הכרנו, היא היתה מספרת לכלנו וזה היה הלקסיקון המשפחתי גם שלנו, האיש והסגנון הספרותי היו שלו. כיום זה בזה אצל סבתא. היה מזוהה לקרוא אבל גם לא כל כך מזוהה, הקול שלה היה חזק וזהה לאישה שהכרת. לא היה לה קול שונה, היה לה קול אחד לחיי היום יום ואחד לכתיבה. זה לא היה צד אחר שלה או סוד. אולי זה היה ביטוי גדול יותר, או אישור, למי שהיא היתה, לא גילוי".

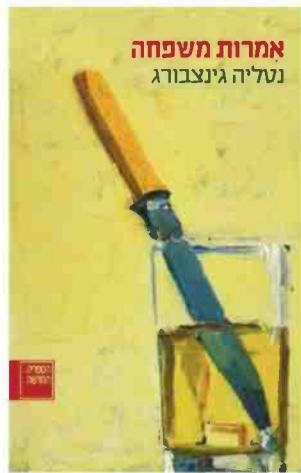
"אני גאה בשמי"

קשה שלא לחשוב על הקשר בין שתייה גם לאור העיסוק שכך רה גינצבורג הנכדה. היא החלה לפרסם אמנם אחרי מות סבתא (נכותבת היא גם ביקרה מספר פעמים בארץ), אבל כתיבתה תוארה לא פעם ככזאת העומדת על המתח בין שורשים ומימוש עצמי ועצמאי. היא מסבירה: "והיתה עבודה ארוכת שנים עבורי. אני בעצמי כמעט אישה זקנה היום, אבל הייתי צריכה לעבוד על הנושא הזה ביני לביני. סבתא מתה לפני שהתחלתי לפרסם ספרים אבל היא ידעה על הרצון שלי. וכייתי לתת לה לקרוא נובלה קצרה שכתבתי והיא עודדה אותי מאוד לכתוב. עם הוריי הסיפור היה אחר, אבל סבתא שלי ואני, אלו היו יחסים פתורים לחלוטין ונטולי מתח. כל עוד היא חיה היא היתה מקור לכוח, גורם בחיים שדחף אותי לעשות ולהשתייך. עם הוריי הכל היה מסובך יותר, אבל אולי זה מה שקורה לכולם. היחסים בין סבים וסבתות לנכדים יהיו תמיד פשוטים יותר מהיחסים בין הורים וילדים. גם נטליה בעצמה היתה צריכה להתמודד עם משפחתה. כש'לקסיקון משפחתי' התפרסם צצו הרבה מאוד בעיות ועימותים עם האחים שלה, עם האחיות, עם בני משפחה אחרים. לא היה לה קל. גם לנטליה היתה דילמה. למרבה הצער היא מתה לפני שיכולתי להתייבץ איתה על הכתיבה שלי. בלבי אני ממשיכה לדבר איתה. היא מתה לפני 30 שנים אבל אני ממשיכה לשוחח איתה. היא עודדה אותי והיא היתה מקור לכוח בשבילי והיא עדיין כזאת".

איך זה לשאת את השם גינצבורג האיקוני כשאת סופרת? האם זה נטל? האם קבלת הפנים שלך היתה קשה יותר? "זה היה איום ונורא. היה קשה. מצד שני הציעו לי להשתמש

הספר החדש. למטה: ספרים קודמים של גינצבורג צילומים: מאנגס, הוצאת תשע ונשמות, הוצאת עם עובד

"כשהיא מתה, הוכיחי באבל נוראי, אבל שש שנים אחר כך כתבתי ספר עליה וזאת היתה חוויה עמוקה ומעוררת השראה לנסות ולכתוב בעצמי"

על יחסי הקרבה והידידות בין שתי משפחות, על רקע הפשיזם ומלחמת העולם השנייה.

כעשור אחר כך, כשהייתה בת 47, יצא "לקסיקון משפחתי" (לפי ני שנים אחדות תורגם לעברית מחדש וכה בשם המוצלח פחות, "אמרות משפחה"). ברומן האוטרביוגרפי הזה הודגמה יכולתה של גינצבורג לישול מהימיו, מאפיינות משפחתיות, קטנות, פריטיות, ולהפוך את כל זה לספרה גדולה, אפית. הוא הפך לספרה הידוע ביותר וזה שפרסם אותה בעולם כולו. ברבות השנים יצאו גם אסופות מסות שלה, מחזות פרי עטה ואחרי מותה, הודות לנכדתה, גם ספר השיחות "קשה לאדם לדבר על עצמו" (בעברית בהוצאת כרמל).

סתם שהיא כותבת ככה בשנות ה-60 וה-70, זה כמעט אקט מהפכני, להיות ברורים לעצמנו ולקוראים שלנו".

רומן ראשון בגיל 17

נטליה גינצבורג, מענקיות הספרות האיטלקית והעולמית במאה ה-20, נולדה בשם נטליה לוי בפאלרמו ב-1916, בבית אריסטורקטי, יהודי-קתולי. אביה ג'וזפה לימד באוניברסיטה. אמה, לידיה טנוזי, היתה בתו של קרלו טנוזי, עורך סוציאליסט שהיה מקורב למייסדי ומנהיגי המפלגה הסוציאליסטית. היא עצמה החלה לכתוב כשהיתה נערה צעירה. בגיל 17 התפרסם הרומן הקצר הראשון שלה.

שנתיים אחר כך נישאה לליאוונה גינצבורג, מרצה לספרות רוסית ופעיל פוליטי אנטי-פשיסט ויהודי. ב-1940 הוגלו בני הזוג, ביחד עם שני הילדים שנולדו להם בינתיים, לאיזור אחר באיטליה. שנתיים אחר כך פירסמה בשם כדוי את הנובלה "כד" רך אל העיר". עם נפילת הפשיזם ביולי 1943 חזרה המשפחה אל העיר טורינו (כת נוספת נולדה להם בינתיים). ליאוונה היה לראש תנועת ההתנגדות לנאצים "הצדק והחירות" והוסגר מבית הדפוס שבו יצא עיתון המחתרת "איטליה החופשית" לידי הגסטו. פו הוא מת בעינויים בזמן שהיה בכלא הנאצי בראשית 1944. במכתבו האחרון אל גינצבורג מהכלא הוא כתב לה כך: "שאיפתי היא שתחזירי לחיים נרמליים מהר ככל הניתן; שתעבדי ותכתבי ותביאי תועלת לאחדים... באמצעות היצירה האמנורית שתתחרי מעודף הדמעות שאצורות בתוכי; באמצעות הפעילות החברתית, תהא אשר תהא, תישארי קרובה לעולמם של אנשים אחרים". הוא מסכם במילים: "תהיי אמיצה".

פה ושם, במסות השונות בספר החדש, מופיע משפט, יבש וקר לכאורה, מצמרר יותר דווקא בגלל מה שידוע על חייה של הסופרת. "בשנת 1944, בחודש אוקטובר, הגעתי לרומא בחיפוש אחר עבודה. בעלי מת בחורף הקודם", היא מציינת למשל בפתח "עצלות", מסה שכולה ההיפך מהנותרת. או בקטע אחר, "על גדות החידקל", שבו היא מתייחסת למופע של הזמר פאולו פולי, השר את "נעורים", שיר איטלקי שנשדד בידי הפשיזם: "רק הוא יכול לעשות זאת, שהרי הוא מגלם את הניגוד הגמור לפשיזם, ואת כל מה שהפשיזם רצה לסלק מעל פני האדמה".

אותו חיפוש עבודה בסתיו של 1944 הוביל אותה למשרת עורכת בהוצאת הספרים איינאודי ושנתיים אחר כך לפרסום אחד הנוודעים בספריה, הנובלה "ככה זה קרה" שכולה מונולוג של אישה שרצחה את בעלה בירייה "בין העיניים". ב-1950 נישאה בפעם השנייה לגבריאלה בלדיני, שעמו נולדו לה שני ילדים נוספים. שנתיים אחר כך פורסם הרומן "כל אתמולינו", המספר